

Sociálny pedagóg ako socioterapeut v rezorte školstva

Social Educator as a Sociotherapist in the Education Resort

Karolína Veselská, Peter Kusý

Katedra pedagogických štúdií, Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave

Abstract: A social educator as a professional employee, can use sociotherapy in schools and school facilities. After fulfilling the qualification conditions set by ASP, social educator can be registered on the list of Slovak social therapists. Given that there are more and more problem areas that require indication of sociotherapy, this is good news for the Slovak education system.

Keywords: social educator, sociotherapy, education.

1 Úvod

Význam socioterapie stúpa so zvyšujúcim sa počtom ľudí v systéme sociálnej starostlivosti, kumulovaním sociálnych problémov, aktuálnych potrieb ľudí, zmenou kultúrnych hodnôt a pod. Uvedomujeme si tak dôležitosť poslania sociálnej pedagogiky a jej výchovného vplyvu na jednotlivca.

Na tomto mieste sa prikláňame k Bakošovej (2008), ktorá uvádza, že jedným z cieľov sociálnej pedagogiky je poskytnutie pomoci jednotlivcovi, či skupine pri vysporiadaní sa s rôznymi životnými situáciami, s ktorými sa človek počas života stretáva. Snahou tohto príspevku je tak poukázať na možnosti využitia socioterapie v praxi sociálneho pedagóga v školskom prostredí, ktoré predstavuje len určitú oblasť, kde je sociálno-pedagogická pomoc potrebná, až nevyhnutná.

2 Sociálny pedagóg a možnosti realizácie socioterapie

Vychádzajúc z predpokladu, že sociálne poradenstvo a socioterapia je jednou z metód, či spôsobov práce, ktoré slúžia na pomoc jednotlivcovi, skupine alebo komunite a zároveň patria medzi metódy sociálnej pedagogiky, sociálny pedagóg by mal brať na vedomie ich dôležitosť vo svojej odbornej činnosti a to v rôznych oblastiach.

Tento predpoklad čiastočne potvrdzuje aj Lozsi a kol. (2013), ktorí hovoria o tom, že socioterapiu môžu realizovať viacerí odborníci ako napr. sociálni pracovníci, psychológovia, psychoterapeuti, lekári, ošetrovatelia, opatrovatelia, vychovávateľia, sociálni pedagógovia a pod., z čoho vyplýva, že primárne vzdelanie socioterapeutov nie je jednotné.

V nadväznosti na možnosť realizácie socioterapie uvádzame, že kvalifikáciu a odborné vedomosti je možné získať i prostredníctvom výcvikov alebo kurzov na Slovensku alebo v iných krajinách, ktoré poskytujú akreditovaný kurz. Napr. Lozsi a kol. (2013) uvádzajú, že *Asociácia socioterapie a psychoterapie* (ďalej len ASP) poskytuje výcvik s názvom *Umenie socioterapie*, ktorý je akreditovaný *Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky*, ktorý kladie dôraz na právne minimum, medicínske minimum, sociálne kompetencie, teóriu osobnosti a interpersonálnych vzťahov, resp. zážitkovú účasť prostredníctvom encounterovej skupiny.

Aktuálne *Inštitút psychoterapie a socioterapie* ponúka socioterapeutický výcvik s predpokladaným začiatkom v prvom kvartáli 2020. Tento výcvik v rozsahu 465 hodín ponúka komplexný program profesionálneho vzdelávania a prípravy socioterapeutov ako odborníkov na terapiu sociálnych vzťahov (dostupné na: <https://www.socioterapia.sk/2019/10/12/socioterapeuticky-vycvik/>). Úspešní frekventanti výcviku po jeho ukončení budú môcť požiadať o zápis do zoznamu socioterapeutov Slovenska.

ASP stanovili kritériá, na základe ktorých mohli záujemcovia požiadať o zápis do Zoznamu socioterapeutov v SR (Lozsi a kol., 2013):

1. vysokoškolské vzdelanie minimálne prvého stupňa,
2. potvrdenie o absolvovaní min. 450 hodín psychoterapeutického výcviku alebo akreditovaného socioterapeutického výcviku,
3. potvrdenie o absolvovaní min. 75 hodín supervízie v psychoterapii/socioterapii,
4. potvrdenie o min. päťročnej praxi v zariadení poskytujúcom socioterapiu ako je: re-socializačné a reedukačné centrum, centrum pre dieťa a rodinu, domov sociálnych služieb, väzenie, práca s narkomanmi na ulici a pod.

Po splnení uvedenej podmienky záujemcovia získajú zápis na 10 rokov s predpokladom absolvovania socioterapeutického/psychoterapeutického výcviku.

Keďže u nás doposiaľ neexistuje právne vymedzenie socioterapie v existujúcich zákonoch, nemáme ani legislatívne nastavenie kritérií potrebných na výkon socioterapie. Zatiaľ tak môžeme akceptovať kritériá, ktoré vymedzuje ASP, z čoho vyplýva, že po splnení uvedených kvalifikačných predpokladov môže sociálny pedagóg realizovať socioterapiu, v zmysle ako ju definuje ASP, resp. ISP.

Určitou alternatívou realizácie socioterapie (podľa autorov Lozsi a kol., 2013) sociálnym pedagógom sú situácie, kedy socioterapeut prípadne socioterapeutický tím, pomáha jednotlivcovi či skupine identifikovať prekážky rozvoja, organizuje a navrhuje spôsoby eliminácie týchto prekážok v spolupráci so sociálnym systémom klienta. Úlohou socioterapeuta je prepájať zložky sociálneho systému, aby boli schopné spolupráce a nápravy narušených vzťahov, so špecializovaným dohľadom odborníkov ako je lekár, psychológ, psychoterapeut, sociálny pracovník a iní.

3 Sociálny pedagóg ako socioterapeut v školách a školských zariadeniach

Nadväzne na predchádzajúcu časť súhlasíme s názorom Bakovej (2015), ktorá poukazuje na potrebu socioterapie v škole a na legislatívne úpravy a vymedzenie požiadaviek na zavedenie socioterapeuta do (školskej) praxe.

Škola je významným miestom socializácie žiaka, ktorý v škole funguje v skupine a vo vzťahoch so spolužiakmi a vrstovníkmi. Zároveň prichádza do školského prostredia z rodinných vzťahov a vytvára si vzťahy s učiteľmi. Považujeme za nevyhnutné, aby vzťahy, v ktorých sa žiak pohybuje, boli zdravé a dávali žiakovi možnosť vytvárať si históriu dobrých vzťahových skúseností, ktorá je na ďalší psychosociálny vývin smerodajná.

V tejto súvislosti uvedieme názor Lozsi a kol. (2013), ktorí navrhujú rozšírenie legislatívy a praxe o špecializovanie odborníkov CPPPaP na socioterapiu, aby v prípade potreby vedeli prizvať kompetentného socioterapeuta, ktorý vie riešiť problémy spojené so školským prostredím, kde sú vážne narušené vzťahy, ktoré sa prejavujú ako problematické.

Autori navrhujú, aby bol socioterapeut nezávislý na škole, kde realizuje socioterapiu. Takýmto spôsobom sa dá zaručiť, že socioterapeut by bol nezávislou osobou, kde by pracovno-právny vzťah a ani zriaďovateľ nevstupovali do socioterapeutického procesu. Je nou z možností je vytvorenie takýchto podmienok, aby mohol byť socioterapeut súčasťou tímu CPPPaP napr. prostredníctvom sociálneho pedagóga.

Podľa nášho názoru by mohol „dieru na trhu“ riešiť práve sociálny pedagóg ako kompetentný profesionál, odborný zamestnanec CPPPaP. Ako výhodu vnímame najmä určitú expertnosť sociálneho pedagóga v oblasti vzťahov, (sociálnej) psychológie, sociálnej práce, prevencie, inklúzie, sociálne znevýhodňujúceho prostredia, výchovy, atď. Sociálny pedagóg by mohol zužitkovať informácie napr. ohľadom sociálnej klímy v triede, šikanovania, agresívneho správania, adaptácie žiakov v kolektíve, vďaka čomu by pomohol pedagógom v škole efektívnejšie pracovať so skupinou, resp. by sám mohol socioterapeuticky intervenovať v prípade potreby.

Možnosť poskytovania socioterapie sociálnym pedagógom vyjadruje Sekáčová (2015) na základe zákona 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní a zákona 317/2009 Z. z. o pedagogických a odborných zamestnancov. Ďalej štandardy vypracované na pokyn ministra školstva Slovenskej republiky č. 39/2017 (dostupné na: <https://www.minedu.sk>), uvádzajú ovládanie a realizáciu socioterapie ako jednu z požadovaných vedomostí, na odborný výkon práce sociálneho pedagóga.

Spomínaný dokument konkretizuje jednotlivé kompetencie od začínajúceho sociálneho pedagóga, samostatného sociálneho pedagóga, sociálneho pedagóga s prvou a druhou atestáciou. Konkrétne socioterapia je tu uvedená v rámci procesu odbornej činnosti v kompetencii 2.5 *Realizovať intervenciu, reedukáciu a socioterapiu*, resp. v iných kompetenčných kategóriách, kde sa na niektorých miestach nachádza medzi požadovanými vedomosťami, inde medzi požadovanými spôsobilosťami, a to aj pre začínajúceho, aj pre samostatného sociálneho pedagóga. Takéto vymedzenie sa tak vzťahuje najmä na školského

sociálneho pedagóga, resp. sociálneho pedagóga ako odborného zamestnanca pôsobiacého v iných školských zariadeniach výchovného poradenstva a prevencie (napr. CPPPaP a pod.).

Baková (2015) upozorňuje, že terapia sociálnych vzťahov je potrebná práve v oblasti školstva a to nie len prostredníctvom psychológa, ale aj prostredníctvom sociálneho pedagóga. Rozdiel medzi oboma týmito odborníkmi je podľa autorky v tom, že sociálny pedagóg sa snaží zlepšiť vzťahy v právnych, zdravotných a najmä sociálnych oblastiach.

Filipová (2011) poukazuje na to, že učitelia nemajú popri vyučovaní dostatok času na riešenie vzťahových záležitostí v triede. Školský psychológovia riešia mnoho iných záležitostí ako je napr. diagnostika, sexuálna výchova, problémy s učením a správaním, a pod. Socioterapeut by bol v porovnaní s učiteľom alebo psychológom špecializovaný práve na riešenie problémov spojených so vzťahmi. Zároveň si dovoľujeme podotknúť, že by dieťa nebolo zbytočne stigmatizované a vnímané akoby s ním „nebolo niečo v poriadku,“ ak chodí k psychológovi, čo je tiež veľmi dôležité.

Lozsi a kol. (2013) uvádzajú, že v praxi viaceré prejavy správania signalizujú narušenú štruktúru sociálnych vzťahov. Autori poukazujú na zhoršenú atmosféru a správanie detí v škole, spolupráca žiakov s učiteľmi sa zhoršuje, prejavuje sa agresivita, odmietanie a mnohé ďalšie. Uvádzajú, že tzv. ochladzovanie vzťahov a nárast násilia v škole má následok najmä osvojením si činiteľov ako napr. neadekvátne, nežiaduce zaobchádzanie s deťmi zo strany dospelých, nedostatok citových vzťahov v rodine, príliš veľa školských úloh a povinností.

Sekáčová (2015) uvažuje, že by mohol sociálny pedagóg pri realizácii socioterapie so žiakmi využívať aktivity zamerané na rozvoj sociálnych zručností, sociálne učenie, posilnenie empatie a náhľadu na medziludské vzťahy, skupinovo-terapeutické aktivity a mnohé ďalšie.

Filipová (2011) spomína, že socioterapeut by mal pracovať na budovaní pozitívnych vzťahov medzi žiakmi, triedami navzájom, učiteľmi a rodičmi. Mal by sa zamerať aj na integrovaných žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami, deti migrantov, zo sociálne znevýhodňujúceho prostredia a tiež tých, ktorí sa líšia kultúrnym i hodnotovým zázemím. Významným faktorom by mala byť spolupráca rodiny so školou, ktorá nie vždy funguje na žiaducej úrovni.

Gregussová (2011) dopĺňa zameranie socioterapeuta i na rómskych žiakov a ich sociálnym začleňovaním resp. vyčleňovaním do/z kolektívu. V procese socializácie v škole zohrávajú významnú úlohu učitelia, ktorým by práve socioterapeut mohol pomôcť s porozumením problémov, s ktorými sa rómski žiaci stretávajú v škole. Môže učiteľom a rodičom poskytnúť vhl'ad do situácie, poučiť ich o možných rizikách a pod. Zároveň môže pracovať s rodičmi rómskych žiakov a priblížiť im dianie v škole, tlmočiť a komunikovať im to, čo by mali ako zákonní zástupcovia určite vedieť. Socioterapeut takýmto spôsobom podporuje k vzájomnej spolupráci a porozumeniu na všetkých stranách, čím celkovo prispieva k zlepšeniu vzťahov medzi zainteresovanými a to obojsmerne.

Socioterapeut, ako sme uviedli v predchádzajúcom texte, môže pracovať s rodičmi a učiteľmi, na čo napr. školský psychológ nemá toľko voľného priestoru a kapacity. Hroncová a Kropáčová (2015) zaraďujú do obsahu socioterapeutického pôsobenia vzdelávanie rodičov v oblasti správania detí, ale i v oblasti riešenia výchovných situácií alebo sociálno-patologických javov. Je vhodné aby sa rodičia aktívne podieľali na socioterapeutickom procese, išli príkladom svojim deťom a svojimi námetmi obohacovali obsah terapie. Zároveň môže mať aktívny prístup rodičov pre deti preventívny účinok. Rodičovská podpora má významný vplyv na zmenu negatívnych prejavov dieťaťa.

Hroncová a Kropáčová (2015) tak na tomto mieste uvažujú o podporných skupinách pre rodičov, pretože vzájomné stretnutia rodičov by mohli byť celkovo prospešné. Rodičia by si mohli v skupinách vymeniť vlastné informácie a skúsenosti a obohatiť svoje vedomosti a tiež získať skúsenosť, že podobný problém nemajú len oni sami, čo je často korektívna skúsenosť. Autorky poukazujú na to, že socioterapeutická práca predstavuje zdĺhavý proces, socioterapeut musí poznať podrobne fungovanie rodiny a ďalšie nevyhnutné osobné i rodinné informácie, potrebné na sociálno-pedagogickú diagnostiku, ktorá by mala predchádzať socioterapii.

Lutherová (2015) upozorňuje, že ku konfliktom v školskom prostredí dochádza pomerne často aj medzi učiteľmi a žiakmi, kedy obe zo zúčastnených strán nesú rovnaký podiel. Na jednej strane je dieťa a jeho aktuálne prežívanie, negatívne skúsenosti, rodinné prostredie, a ďalšie osobné problémy a na strane druhej učiteľ a jeho reakcie na podnety dieťaťa a postoj k tejto problematike.

Lozsi a kol. (2013) uvádzajú, rôzne prejavy narušených sociálnych vzťahov v škole, tzv. vzťahových činiteľov, tzn. žiak – rodič – učiteľ:

1. fyzické ubližovanie,
2. manipulácia,
3. citové vydieranie,
4. sexuálne obťažovanie,
5. zneužívanie moci zo strany učiteľa,
6. vyhrážky rodičov, žiakov/študentov, učiteľov,
7. šikanovanie a pod.

Autori uvádzajú, že mnohé z uvedených prejavov súvisia s narušenými sociálnymi vzťahmi, ale nie sú posudzované učiteľmi adekvátne k problematike, ktorej sa dotýkajú. Ak učelia neposudzujú dostatočne objektívne ich podiel na narušených vzťahoch napr. v triede a nie sú dostatočne zrelí, potom žiak alebo rodič nemajú v škole veľa možností kam sa obrátiť o pomoc.

Vzhľadom na skutočnosť, že školské prostredie významne vplýva na socializáciu a osobnosť dieťaťa, by mali mať konflikty všetkých zainteresovaných strán žiak, rodič, učiteľ miesto v socioterapii. Považujeme za kľúčové, aby mali možnosť nie len žiaci, ale i učelia a rodičia požiadať o socioterapeutickú pomoc. Náročnosť socioterapie vnímame v nevyhnutnom reaganí na potreby klientov v terapeutickom procese. Na pozitívnu zmenu je

potrebná dlhodobá spolupráca všetkých zainteresovaných strán ako sú rodičia, deti, odborníci príp. učiteľ a vychovávateľ.

4 Záver

Po splnení kvalifikačných predpokladov je možné vykonávať socioterapiu prostredníctvom sociálneho pedagóga v školách. Vidíme tu príležitosť, ako by sociálny pedagóg dokázal efektívne prepojiť školské prostredie s prostredím rodiny, v oboch prípadoch výchovným prostredím žiaka. Týmto spôsobom by dokázal poskytnúť informácie ďalším odborníkom, uľahčil by komunikáciu s učiteľmi a rodičmi príp. s ďalšími odborníkmi a sám by mohol intervenovať v rámci viacerých problémov priamo v práci so žiakmi.

Kooperácia sociálneho pedagóga s inými pedagogickými a odbornými zamestnancami je tak v rámci dobrej praxe skutočne nevyhnutná, na čo upozorňujú viacerí autori (napr. Liberčanová, 2015; Šuhajdová, 2015, 2018 a iní). Čoraz viac sa vyskytuje problematické správanie žiakov najmä v škole a je potrebné reagovať včas a odborne, pretože neriešené výchovné situácie zasahujú ďalej do života žiakov a určitým spôsobom ovplyvňujú ich správanie v budúcnosti.

Literatúra

1. Bakošová, Z. 2008. *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. Bratislava : Public promotion s. r. o, 2008. 251 s. ISBN 978-80-969944-0-3.
2. Baková, D. 2015. Význam multidisciplinárnej metódy – socioterapie. In *Vychovávateľ*, 2015, roč. 13/63, č. 9–10, s. 31–34. ISSN 0139-6919.
3. Dobšovič, L. 2012. Socioterapeut – metóda a nástroj socioterapie. In *Socioterapia*. 2012, 2. roč., č. 2, s. 1–2. ISSN 13338-7138.
4. Filipová, V. 2011. Perspektívy a využitie socioterapie v školstve. In *Socioterapia*. 2011, 1. roč., č. 1, s. 5. ISSN 13338-7138.
5. Gabura, J. 2013. *Teória a proces sociálneho poradenstva*. Bratislava : IRIS Vydavateľstvo a tlač, 2013. 309 s. ISBN 978-80-89238-92-7.
6. Gregussová, M. 2011. Čo ovplyvňuje vzdelávanie rómskych detí. In *Socioterapia*, 2011, roč. 1, č. 2, s. 5–6. ISSN 13338-7138.
7. Hamadej, M. – Balogová, B. 2016. Marie Krakešová-Došková. In *Journal socioterapie, Sociálna práca a sociálna terapia*, 2016, roč. 2, č. 1, 2, s. 4–5. ISSN 2453-7543.
8. Hroncová, J. 2015. Súčasný problém v kontinuálnom vzdelávaní školských sociálnych pedagógov a profesijný štandard: „Sociálny pedagóg v škole v teoretickej reflexii a praxi.“ In *Sociálny pedagóg v škole v teoretickej reflexii a praxi*. Banská Bystrica : PDF v UMB v Banskej Bystrici. 2015. S. 205–213, 192–213. ISBN 978-80-557-0957-4.
9. Kropáčová, K. 2015. Pôsobenie sociálnych pedagógov v školských zariadeniach výchovného poradenstva a prevencie a ich spolupráca so školami. In *Sociálny pedagóg v škole v teoretickej reflexii a praxi*. Banská Bystrica : PDF v UMB v Banskej Bystrici. 2015. S. 192–205. ISBN 978-80-557-0957-4.
10. Liberčanová, K. 2015. Príležitosti a limity v spolupráci sociálneho pedagóga a psychológa v prostredí školy. In *Školská psychológia a kvalita života v edukácii*. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie Ďuričove dni 2014. Trnava : Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, s. 97–104.

11. Lozsi, L. a kol. 2013. *Socioterapia*. 1. vyd. Bratislava : Asociácia socioterapie a psychoterapie, 2013. 192 s. ISBN 978-80-971386-0-8.
12. Lutherová, V. 2015. Konflikty v školskom prostredí. In *Socioterapia*. 2015, 5. roč., č. 2, s. 4–5. ISSN 13338-7138.
13. *Nariadenie vlády SR č. 341/2004: Analytický list č. 2404: 2008*. Ministerstvo práce sociálnych vecí a rodiny SR – Kvalifikačné predpoklady, obsah pracovnej činnosti sociálneho pedagóga. [online]. Bratislava : 2008. [cit. 2018-12-10]. Dostupné na: (<http://socialnapraca.weebly.com>).
14. *Pokyn ministra č. 39/2017. Príloha č. 19 – Sociálny pedagóg. 2017*. [online]. Bratislava : 2017. [cit. 2018-10-8]. Dostupné na: (<https://www.minedu.sk/pokyn-ministra-c-392017-ktorym-sa-vydavaju-profesijne-standardy-pre-jednotlive-kategorie-a-podkategorie-pedagogickych-zamestnancov-a-odbornych-zamestnancov-skol-a-skolskych-zariadeni/>).
15. Sekáčová, A. 2015. Socioterapia a možnosti jej využitia v škole z pozície pedagóga. In *Vychovávateľ*, 2015, roč. 63, č. 5–6, s. 48–50. ISSN 0139-6919.
16. Šoltésová, D. – Bosá, M. – Balogová, B. 2015. Socioterapia a jej vymedzenie. In *Journal socioterapie, Sociálna práca a sociálna terapia*. 2015, roč. 1, č. 1, s. 9–17. ISSN 2453-7543.
17. Šuhajdová, I. 2015. Nevyhnutnosť kooperácie pedagogických a odborných pracovníkov pri snahe o inkluzívnu edukáciu žiakov zo sociálne znevýhodňujúceho prostredia. In *Školská psychológia a kvalita života v edukácii*. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie Ďuričove dni 2014. Trnava : Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, s. 47–54.
18. Šuhajdová, I. 2018. *Ludský faktor – kľúčová podmienka inklúzie?* Trnava : Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave.
19. *Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní*. [online]. Bratislava : 2008. [cit. 2018-10-8]. Dostupné na: (<http://www.zakonypreludi.sk/zz/2008-245>).
20. *Zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách*. [online]. Bratislava : 2008. [cit. 2018-10-08]. Dostupné na: (<http://www.zakonypreludi.sk/zz/2008-245>).
21. *Zákon č. 317/2009 o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch*. [online]. Bratislava : 2009. [cit. 2018-10-08]. Dostupné na: (<http://www.zakonypreludi.sk/zz/2008-245>).
22. *Zákon č. 341/2004, nariadenie vlády Slovenskej republiky z 19. mája 2004, ktorým sa ustanovujú katalógy pracovných činností pri výkone práce vo verejnom záujme a o ich zmenách a dopĺňaní*. [online]. Bratislava : 2004. [cit. 2018-10-08]. Dostupné na: (<http://www.zakonypreludi.sk/zz/2008-245>).

Internetové odkazy

23. *Kontakt*. Inštitút psychoterapie a socioterapie. [online]. [cit. 2019-09-01]. Dostupné na: (<https://www.socioterapia.sk/Kontakt/>).
24. *Socioterapeutický výcvik*. Inštitút psychoterapie a socioterapie. [online]. [cit. 2019-09-01]. Dostupné na: (<https://www.socioterapia.sk/2019/10/12/socioterapeuticky-vycvik/>).

Kontakt

Karolína Veselská, Peter Kusý

Katedra pedagogických štúdií, Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave
Priemyselná 4, 918 43 Trnava

karolinaveselska@gmail.com; peterkusy7@gmail.com